
ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Συμφωνώ πλήρως μαζί σου για τη σημασία και την εκπαιδευτική αξία... της Ιστορίας και της Φιλοσοφίας της επιστήμης. Τόσοι πολλοί άνθρωποι —και, πρώτα απ’ όλα, οι επαγγελματίες επιστήμονες— μου φαίνεται σα να βλέπουν χιλιάδες δέντρα, αλλά δεν βλέπουν το δάσος. Η γνώση του ιστορικού και φιλοσοφικού φόντου παρέχει ένα είδος ανεξαρτησίας από τις προκαταλήψεις της γενιάς τους από τις οποίες υποφέρουν οι περισσότεροι επιστήμονες»

(Albert Einstein, παραπ. στο Howard, 2004)

ΤΟ 1908 Ο HERMANN EBBINGHAUS (1850-1909) έγραφε ότι η Ψυχολογία έχει «μακρύ παρελθόν, αλλά μόνο σύντομη ιστορία» (Ebbinghaus, παραπ. στον Boring, 1950, ix). Αυτή η φράση του Ebbinghaus, με την οποία ξεκινούσε το κλασικό βιβλίο του Boring (1950) *Ιστορία της Πειραματικής Ψυχολογίας*, χρησιμοποιήθηκε για την απόρριψη της σημασίας της μελέτης της Ψυχολογίας πριν τα τέλη του 19ου αιώνα (βλ. Smith, 1988). Έτσι, σε πρώτο πλάνο τέθηκε η ρήξη, η ασυνέχεια ανάμεσα στο μακρύ, “σκοτεινό”, άγνωστο παρελθόν της Ψυχολογίας και τη σύντομη, αλλά “φωτεινή” σύγχρονη Ιστορία της. Η εν λόγω ρήξη χρησιμοποιήθηκε για τον εξορθολογισμό της ιδιότυπης “ιστορικής αμνησίας” μεγάλου μέρους των σύγχρονων ψυχολόγων, οι οποίοι είναι εγκλωβισμένοι σε μια στενή, θετικιστική προσέγγιση της ψυχολογικής έρευνας.

Οι σύγχρονοι ψυχολόγοι, συχνά, περιορίζονται στη μελέτη της βιβλιογραφίας των τελευταίων χρόνων στο πεδίο της στενής ειδίκευσής τους και αρκούνται σε γενικές περιγραφές των ψυχολογικών θεωριών, όπως αυτές παρουσιάζονται στα διδακτικά εγχειρίδια. Η αποσπασματική και επιλεκτική γνωριμία με τις βασικές ψυχολογικές θεωρίες, χωρίς τη μελέτη των πρωτογενών πηγών και χωρίς την κατανόηση της ιστορικότητας της ψυχολογικής γνώσης δημιουργεί μια απλουστευτική και, συχνά, παραμορφωτική εικόνα για την Ψυχολογία ως επιστήμη.

Ο Danzinger (1994) ισχυρίζεται ότι παραδοσιακά η Ψυχολογία έχει “κατασκευαστεί” ως ένα μη ιστορικό γνωστικό αντικείμενο με τη βοήθεια μη ιστορικών ερευνητικών και εννοιολογικών πρακτικών. Έτσι, το γνωστικό αντικείμενο και η μέθοδος επιστημονικής έρευνας της Ψυχολογίας παρουσιάζονται με μη ιστορικούς όρους. Όμως, κατά τη διαδικασία της ιστορικής ανάπτυξης και τη φυλογένεση της επιστήμης αλλάζουν, μετασχηματίζονται: α) οι ψυχολογικές διαδικασίες και τα υποκείμενα, τα οποία γίνονται αντικείμενα μελέτης, β) ο επιστημονικός κλάδος, ο οποίος μελετά τα εν λόγω υποκείμενα. Οι έννοιες, οι κατηγορίες της σύγχρονης Ψυχολογίας δεν είναι οι ίδιες με τις έννοιες, τις κατηγορίες, τις οποίες χρησιμοποιούσαν, για παράδειγμα, ο Αριστοτέλης και ο Descartes (Danzinger, 1997, 1990).

Στην παρούσα εργασία το ερευνητικό ενδιαφέρον μας εστιάζεται στη διερεύνηση της δημιουργίας των προϋποθέσεων εμφάνισης και διαμόρφωσης της *επιστημονικής γνώσης* για τις ψυχικές διαδικασίες. Η Ψυχολογία παρουσιάζεται όχι ως στατικό μόρφωμα, αλλά ως *ιστορικό γίνεσθαι*. Η αρχή του ιστορισμού εδράζεται στη διερεύνηση των φαινομένων (στη συγκεκριμένη περίπτωση, των ψυχολογικών γνώσεων) κατά τη διαδικασία της δημιουργίας των προϋποθέσεων τους, της πρωταρχικής εμφάνισης και της διαμόρφωσής τους. Ο δημιουργικός διάλογος του παρελθόντος με το παρόν παρέχει τη δυνατότητα βαθύτερης κατανόησης των σύγχρονων τάσεων ανάπτυξης της επιστήμης και την πρόβλεψη των κατευθύνσεων της εγγύτερης και απώτερης ανάπτυξής της. Η ανίχνευση του ιστορικού γίνεσθαι της επιστήμης μπορεί να συμβάλει στην επεξεργασία ερευνητικών προγραμμάτων παραγωγής νέας γνώσης.

Η επικαιρότητα διερεύνησης της Ιστορίας της Ψυχολογίας υπαγορεύεται, εκτός των άλλων, από τη διαπίστωση του αδιεξόδου της στενής επιστημονικής εξειδίκευσης και του υποδουλωτικού καταμερισμού επιστημονικής εργασίας (στη συγκεκριμένη περίπτωση, στο πεδίο της Ψυχολογίας). Ορισμένοι ερευνητές διαπιστώνουν τον κατακερματισμό και την πολυδιάσπαση της ψυχολογικής γνώσης¹ (Koch, 1992). Η Ιστορία της Ψυχολογίας παραμένει ένας από τους λί-

1. Οι συνέπειες της στενής εξειδίκευσης και του υποδουλωτικού καταμερισμού εργασίας εκφράζονται στο μύθο των έξι σοφών ανθρώπων, που ψάχνουν το κορμί ενός ελέφαντα. Ο πρώτος πιάνει το χαυλιόδοντα του ελέφαντα και διαπιστώνει ότι μοιάζει με ακόντιο. Ο δεύτερος αγγίζει τον κορμό του ελέφαντα και συμπεραίνει ότι είναι βουνό. Ο τρίτος αγγίζει το πόδι του ελέφαντα και διαπιστώνει ότι είναι δέντρο. Ο πέμπτος βρίσκεται κοντά στην προβοσκίδα και φτάνει στο συμπέρασμα ότι είναι νεροφίδα. Ο πέμπτος αισθάνεται το αυτί του ελέφαντα να σκάει στο μάγουλό του. Ο έκτος πιάνει την ουρά του ελέφαντα και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι είναι παλαμάρι. Οι έξι τυφλοί σοφοί εν μέρει είχαν δίκιο, αλλά δεν εξέτασαν με ευρύτητα και σε βάθος το ζήτημα και γι' αυτό το λόγο κατέληξαν σε εσφαλμένα συμπεράσματα (βλ. Ξανθάκου, 1998).

γους κλάδους που παρέχει τη δυνατότητα *συνολικής* θεώρησης της συσσωρευμένης ψυχολογικής γνώσης (Yaroshevsky, 1990). Η μελέτη της Ιστορίας της Ψυχολογίας μπορεί να συμβάλει στην υπέρβαση της στενής εξειδίκευσης, του υποδουλωτικού καταμερισμού της επιστημονικής εργασίας στους επιμέρους κλάδους της Ψυχολογίας. Για το φοιτητή, που διδάσκεται μεγάλη ποικιλία αποσπασμένων μεταξύ τους μαθημάτων, η Ιστορία της Ψυχολογίας μπορεί να συμβάλει στη σύνθεση των γνώσεων και των εμπειριών του (Goodwin, 2005). Όμως, η κατανόηση της Ιστορίας της επιστήμης είναι αναγκαία όχι μόνο στους εκπαιδευόμενους, αλλά και στους επαγγελματίες επιστήμονες. Το 1944 ο Albert Einstein σε επιστολή του στον Thornton δήλωνε: «Συμφωνώ πλήρως μαζί σου για τη σημασία και την εκπαιδευτική αξία... της Ιστορίας και της Φιλοσοφίας της επιστήμης. Τόσοι πολλοί άνθρωποι —και, πρώτα απ' όλα, οι επαγγελματίες επιστήμονες— μου φαίνεται σα να βλέπουν χιλιάδες δέντρα, αλλά δεν βλέπουν το δάσος. Η γνώση του ιστορικού και φιλοσοφικού φόντου παρέχει ένα είδος ανεξαρτησίας από τις προκαταλήψεις της γενιάς τους από τις οποίες υποφέρουν οι περισσότεροι επιστήμονες» (Albert Einstein, παραπ. στο Howard, 2004).

Η ιστορική διερεύνηση της Ψυχολογίας μπορεί να συμβάλει στην αυτογνωσία και την αυτοκατανόηση των ψυχολόγων. Η αναστοχαστική σχέση του ψυχολόγου προς τις μεθόδους επιστημονικής έρευνας, τις οποίες χρησιμοποιεί αποτελεί μια από τις προϋποθέσεις για την αποφυγή της τεχνοποίησης της ψυχολογικής έρευνας. Η μελέτη της Ιστορίας της επιστήμης μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη *κριτικής σκέψης* στους νέους ερευνητές, οι οποίοι δεν πρέπει να περιορίζονται σε έτοιμα αποτελέσματα (έτοιμες γνώσεις κ.λπ.), αλλά οφείλουν να αναζητούν τις *διαδικασίες* που οδήγησαν σε αυτά. Βέβαια, ο Hoorn (2004) διαπιστώνει ότι ο κόσμος του ιστορικού της Ψυχολογίας δεν είναι ο ίδιος με τον κόσμο του σύγχρονου ψυχολόγου. Κατά την άποψη του Hoorn (2004), οι ψυχολόγοι των κυρίαρχων ρευμάτων της Ψυχολογίας δεν ενδιαφέρονται να εφαρμόσουν τα εξαιρετικής σπουδαιότητας ευρήματα του παρελθόντος στα παροντικά ερευνητικά εγχειρήματά τους.

Τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί ένας γόνιμος επιστημονικός διάλογος στο πεδίο της Ιστορίας της Ψυχολογίας (Furumoto, 1989· Lovett, 2006. Hilgard, Leary & McGuire, 1991). Οι παραδοσιακές προσεγγίσεις της Ιστορίας της Ψυχολογίας ως κλάδου της Ψυχολογίας τίθενται υπό αμφισβήτηση και αναπτύσσεται έντονος προβληματισμός όχι μόνο για την Ιστορία της Ψυχολογίας ως επιμέρους κλάδο της Ψυχολογίας, αλλά γενικότερα για τις προοπτικές της Ψυχολογίας ως επιστήμης, τη σχέση ψυχολογικής γνώσης και κοινωνικών πρακτικών κ.λπ. (Kamin, 1974· Danzinger, 1990· Herman, 1995· Harris, 2003).

Καταρχήν, οφείλουμε να παρουσιάσουμε τη *στοχοθεσία* της παρούσας εργασίας. Στην παρούσα εργασία επιχειρούμε:

1. Την πραγμάτευση *κομβικών μεθοδολογικών προβλημάτων* έρευνας της Ιστορίας της Ψυχολογίας, την εξέταση των δυνατοτήτων και των περιορισμών των ποικίλων ερευνητικών στρατηγικών, που διαμορφώθηκαν στην ιστοριογραφία της Ψυχολογίας. Κατά την άποψή μας, δεν μπορεί να επιτευχθεί ουσιαστική προώθηση της σύγχρονης ιστορικο-ψυχολογικής έρευνας, δίχως τον επιστημολογικό αναστοχασμό των μεθοδολογικών προβλημάτων, που έχουν προκύψει.

2. Την πραγμάτευση της *διαδικασίας εμφάνισης και διαμόρφωσης της ψυχολογικής γνώσης* μέχρι την εμφάνιση της Ψυχολογίας ως ανεξάρτητης επιστήμης. Με άλλα λόγια, στην παρούσα εργασία επιχειρούμε να διερευνήσουμε το μακρύ, άγνωστο, “σκοτεινό” ιστορικό παρελθόν της Ψυχολογίας, που συχνά, αντιμετωπίζεται απαξιωτικά.

Η διερεύνηση του ιστορικού γίνεσθαι της ψυχολογικής γνώσης, της σύνθετης διαλεκτικής συνέχειας και ασυνέχειας στην Ιστορία της Ψυχολογίας μπορεί να συμβάλει στη βαθύτερη κατανόηση της σημερινής κατάστασης και των προοπτικών περαιτέρω ανάπτυξης της Ψυχολογίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα σύγχρονα ψυχολογικά ρεύματα, στον έναν ή άλλο βαθμό, βασίζονται σε φιλοσοφικές, επιστημολογικές, μεθοδολογικές και θεωρητικές αρχές, που διαμορφώθηκαν μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα.

3. Τη διερεύνηση της *ιστορικότητας των εννοιών* και κατηγοριών της Ψυχολογίας, του μετασχηματισμού της ψυχολογικής γνώσης κατά την ιστορική διαδικασία. Σε αντιδιαστολή με την τάση φυσιοποίησης των ψυχολογικών κατηγοριών και την παρουσίασή τους ως αμετάβλητων, μεταφυσικών μορφωμάτων, στο πλαίσιο της σύγχρονης ιστορικο-ψυχολογικής έρευνας αποκτά ιδιαίτερη σημασία η μελέτη των *εννοιολογικών μετασχηματισμών* της ψυχολογικής γνώσης (Smith, 2005).

4. Την ανάδειξη της σημασίας του *κοινωνικο-ιστορικού πλαισίου* εντός του οποίου αναπτύσσεται η ψυχολογική γνώση. Η ανάδειξη της σύνθετης, διαμεσολαβημένης διασύνδεσης της Ψυχολογίας ως επιστήμης και των κοινωνικών πρακτικών αποτελεί ένα εξαιρετικά σημαντικό και ανεπαρκώς διερευνημένο ζήτημα. Η *Κοινωνική Ιστορία* της Ψυχολογίας αποτελεί ένα καινούργιο ερευνητικό πεδίο με ευρύτατες προοπτικές ανάπτυξης (Jansz & Drunen, 2004).

5. Την ανάδειξη της σημασίας του ευρύτερου *γνωσιακού συγκείμενου*, της *γνωσιακής συγκυρίας*, που συμβάλει στη διαμόρφωση της ψυχολογικής γνώσης. Η Ψυχολογία αναπτύσσεται στο μεταίχμιο κοινωνικών και φυσικών επιστημών και μια μεγάλη ιστορική περίοδο ανάπτυξής της αποτελούσε κλάδο του φιλοσοφικού στοχασμού. Η ανίχνευση της αμοιβαίας συνάφειας της Ψυχολογίας με άλλες επιστήμες παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, διότι στο πεδίο της Ψυχολογίας, συχνά, παρατηρείται η χρήση μεταφορών, αναλογιών, μοντέλων από γειτονικούς επιστημονικούς κλάδους (Leary, 1990· Gergen, 1990· Smith, 1990).

Στη συνέχεια, θα επιχειρήσουμε να εντοπίσουμε τις δυσκολίες και τους περιορισμούς στην πραγματοποίηση του εν λόγω εγχειρήματος:

1. Η πρώτη δυσκολία συνδέεται με το *μεγάλο εύρος της ιστορικής περιόδου*, που γίνεται αντικείμενο αναστοχασμού στην παρούσα εργασία. Βέβαια, οι μετανεωτερικοί στοχαστές απαξιώνουν το εγχείρημα δημιουργίας συνθετικής, σφαιρικής θεώρησης της Ιστορίας της Ψυχολογίας, ανακηρύσσουν το τέλος των “μεγάλων αφηγήσεων” και προτείνουν την αντικατάστασή τους από “μικρές αφηγήσεις” (Lyotard, 1988). Υπό το πρίσμα του μεταμοντερνισμού απαξιώνεται η οποιαδήποτε απόπειρα ανάδειξης της συνολικής εικόνας της Ιστορίας της Ψυχολογίας. Το ενδιαφέρον στρέφεται στην ανάλυση επιμέρους στιγμών της Ιστορίας της Ψυχολογίας, αποσπασμένων από την ευρύτερη ιστορική δυναμική της ανάπτυξης της Ψυχολογίας ως επιστήμης. Οι εκπρόσωποι του μεταμοντερνισμού προωθούν τον κατακερματισμό, την πολυδιάσπαση της Ιστορίας σε ψίχουλα, σε περιφερειακά αποσπάσματα γνώσης (Dosse, 1993).

Σε αντιδιαστολή με τις μετανεωτερικιστικές προσεγγίσεις ορισμένοι ιστορικοί της Ψυχολογίας θέτουν το ζήτημα της *ιστορικής σύνθεσης*, της συνολικής μελέτης της ανάπτυξης της Ψυχολογίας στο πλαίσιο της Ιστορίας των ανθρωπιστικών επιστημών (Smith, 1998). Η προώθηση συνθετικής θεώρησης της Ιστορίας της Ψυχολογίας προϋποθέτει την πραγματοποίηση ενός ευρύτατου φάσματος επιμέρους ιστορικο-ψυχολογικών ερευνών. Παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια έχουν πραγματοποιηθεί εξαιρετικά γόνιμες έρευνες σε πολλά πεδία της Ιστορίας της Ψυχολογίας, όμως, παραμένουν πολλές “λευκές σελίδες”, πολλά ελλιπώς διερευνημένα ζητήματα. Σε διαφορετικές φάσεις της ερευνητικής διαδικασίας διαπιστώσαμε τη δυσκολία ανάδειξης κάποιας συνολικής εικόνας για το ιστορικό γίνεσθαι της Ψυχολογίας, όταν πολλές από τις επιμέρους στιγμές, “ψηφίδες” αυτής της διαδικασίας παραμένουν άγνωστες ή ανεπαρκώς διερευνημένες. Συχνά, τα κενά, οι ρωγμές, οι ελλείψεις, οι άγνωστες “λεπτομέρειες” επιφυλλάσουν απίστευτες εκπλήξεις στην ιστορική έρευνα. Δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις, που η εμβάθυνση στη μελέτη αυτών των “επιμέρους” στιγμών μπορεί να συμβάλει στην ανασυγκρότηση της συνολικής εικόνας της Ιστορίας της επιστήμης.

Ο Weimer (1974) υποστηρίζει ότι το έργο του ιστορικού της Ψυχολογίας θυμίζει το έργο του παλαιοντολόγου, ο οποίος επιχειρεί να πραγματοποιήσει την “ανασύσταση” του δεινόσαυρου από μερικά θραύσματα κοκάλων. Ταυτόχρονα, ο Weimer (1974) παρατηρεί ότι ο ιστορικός βρίσκεται σε δυσχερέστερη θέση σε σχέση με τον παλαιοντολόγο. Έτσι, ο ιστορικός δεν έχει κάποιο εξειδικευμένο τεστ, που αποκαλύπτει αν έχει να κάνει με “κόκαλα” (σημαντικά δεδομένα) ή με “χαλίκια” (ασήμαντα δεδομένα). Επίσης, ο ιστορικός καλείται όχι μόνο να “κατασκευάσει” το δεινόσαυρο, αλλά και τα θραύσματα, τα τεμάχια

από τα οποία αυτός αποτελείται. Στο πλαίσιο της κριτικής της θετικιστικής ιστοριογραφίας της Ψυχολογίας ο Danzinger (1990) παρομοιάζει τη θετικιστική προσέγγιση της επιστήμης με το μύθο της Ωραιάς Κοιμωμένης, όπου τα αντικείμενα της ψυχολογικής έρευνας βρίσκονται σε ολοκληρωμένη μορφή στη φύση και ο ερευνητής - πριγκιπόπουλο θα τα αναστήσει με το “μαγικό φιλί” της έρευνάς του (Danzinger, 1990).

2. Η αξιοποίηση των πρωτογενών πηγών αποτελεί μια από τις σημαντικότερες απαιτήσεις της σύγχρονης έρευνας της Ιστορίας της Ψυχολογίας. Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι θα πρέπει να τερματιστεί η συγγραφή Ιστοριών της Ψυχολογίας στη βάση κυρίως δευτερογενών και τριτογενών πηγών και η έρευνα θα πρέπει να εστιαστεί στη μελέτη πρωτογενών πηγών σε πιο περιορισμένα ζητήματα (Young, 1966). Στην παρούσα εργασία επιχειρήσαμε να αξιοποιήσουμε, σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο βαθμό, πρωτογενείς πηγές. Όμως, η αναζήτηση, ο εντοπισμός, η ανάλυση, η κατανόηση και η ερμηνεία των έργων τόσων πολλών διανοητών, που διαμορφώθηκαν στα πιο διαφορετικά πολιτισμικά, ιστορικά, γνωσιακά πλαίσια αποτελεί εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση. Στην ιστορική έρευνα γείρονται δύσκολα ερωτήματα σχετικά με τα κριτήρια επιλογής των πηγών, την ιεράρχηση των δεδομένων, το θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο εντός του οποίου πραγματοποιείται η μελέτη και η ερμηνεία τους. «Οι πηγές συχνά “σιωπούν” ή “μυλούν” ανάλογα και με τα ερωτήματα που τους απευθύνουν οι ιστορικοί» (Γαβρόγλου, 2004, 131).

3. Η έρευνα της Ιστορίας της επιστήμης, σε σημαντικό βαθμό, εξαρτάται από το επίπεδο θεωρητικής και μεθοδολογικής συγκρότησης και ανάπτυξης της επιστήμης. Η πρόσληψη της Ιστορίας της Ψυχολογίας εξαρτάται από την κατανόηση της δομής και του χαρακτήρα της Ψυχολογίας ως επιστήμης. Το φάσμα των γνωσιακών δυνατοτήτων διερεύνησης του ιστορικού γίνεσθαι της επιστήμης μετασχηματίζεται σε διαφορετικά στάδια ανάπτυξης της εν λόγω επιστήμης. Η απουσία ώριμης επιστημονικής θεωρίας δημιουργεί σημαντικές δυσκολίες για τον επιστημολογικό, μεθοδολογικό αναστοχασμό της φυλογένεσης και της οντογένεσης της επιστημονικής γνώσης.²

Η ανεπαρκής ανάπτυξη συγκροτημένης, εννοιολογικά διαρθρωμένης ψυχολογικής επιστήμης³ δημιουργεί δυσκολίες στη διερεύνηση της φυλογένεσης

2. Η μεθοδολογική, επιστημολογική πραγμάτευση της Ιστορίας της Ψυχολογίας αποτελεί πολύ δύσκολη υπόθεση, λόγω της ελλιπούς θεωρητικής συγκρότησης της Ψυχολογίας ως επιστήμης. Προνομιούχο πεδίο για τη μεθοδολογική διερεύνηση της Ιστορίας της επιστήμης αποτελεί η Ιστορία της Πολιτικής Οικονομίας της κεφαλαιοκρατίας, της επιστήμης, που έχει φτάσει στο στάδιο ωρίμανσής της (Βλ. Patelis, 1991).

3. Σχετικά βλ. Staats, 1983· Koch, 1981.

της ψυχολογικής γνώσης. Οι υπάρχουσες ιστορικο-ψυχολογικές έρευνες έχουν κυρίως εμπειρικό και περιγραφικό χαρακτήρα, ενώ σε μικρό βαθμό, έχει αναπτυχθεί ο επιστημολογικός αναστοχασμός της Ιστορίας της Ψυχολογίας. Κατά την άποψή μας, βρισκόμαστε ακόμα *στις απαρχές της μετάβασης από την εμπειρική και περιγραφική στη θεωρητική, μεθοδολογική διερεύνηση της Ιστορίας της Ψυχολογίας.*

4. Ο συγγραφέας του παρόντος βιβλίου επιχειρεί να πραγματευθεί δύο θεματικές ενότητες, οι οποίες δεν εντάσσονται στη συντριπτική πλειοψηφία των εγχειριδίων Ιστορίας της Ψυχολογίας: α) την εξέταση των μυθολογικών αντιλήψεων περί της ψυχής στην πρωτόγονη κοινωνία, β) την ανάλυση των ψυχολογικών αντιλήψεων στις χώρες της αρχαίας Ανατολής. Η ταύτιση της Ψυχολογίας με τη *Βορειοαμερικανική και Δυτικοευρωπαϊκή* Ψυχολογία οδηγεί στην αποβολή των προαναφερόμενων ενοτήτων από τις Ιστορίες της Ψυχολογίας. Η εθνοκεντρική ταύτιση της Ψυχολογίας με τη *Βορειοαμερικανική και Δυτικοευρωπαϊκή* Ψυχολογία δημιουργεί, επίσης, ανυπέβλητες δυσκολίες κατανόησης των τρόπων σκέψης και ζωής των ανθρώπων, που διαμένουν στις αναπτυσσόμενες χώρες.⁴

Η απουσία πραγμάτευσης των προαναφερόμενων θεματικών ενοτήτων δημιουργεί αντεστραμμένη εικόνα σχετικά με το ιστορικό γίνεσθαι της Ψυχολογίας και τις προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξής της. Βέβαια, η ενσωμάτωση των προαναφερόμενων θεματικών ενοτήτων ως συστατικών στοιχείων του ιστορικού γίνεσθαι της Ψυχολογίας δημιουργεί σοβαρές δυσκολίες, εξαιτίας του ανεπαρκούς επιπέδου ανάπτυξης της υφιστάμενης ιστορικής έρευνας και της ύπαρξης αντικρουόμενων προσεγγίσεών τους στην επιστημονική κοινότητα. Η διαλεκτική προσέγγιση της Ιστορίας της Ψυχολογίας προϋποθέτει την υπέρβαση δύο ευρέως διαδεδομένων προσεγγίσεων: αφενός μεν, του εθνοκεντρισμού, αφετέρου δε, του μετανεωτερικού πολιτισμικού σχετικισμού. Ο εθνοκεντρισμός οδηγεί σε μια γραμμική, μηχανιστική, απλουστευτική προσέγγιση της επιστημονικής και πολιτισμικής προόδου και στην υποτιμητική και απαξιοτική αντιμετώπιση των μη δυτικών πολιτισμών. Ο μετανεωτερικός πολιτισμικός σχετικισμός οδηγεί στη συλλήβδην απόρριψη οποιασδήποτε έννοιας της προόδου και στη νομιμοποίηση της πολιτισμικής κατάταξης και πολυδιάσπασης (βλ. Gergen, 1997, 1999).

Γενικότερα, ο ερευνητής της Ιστορίας της επιστήμης καλείται να πραγματοποιήσει μια επικίνδυνη μετάβαση μεταξύ της θετικιστικής προσέγγισης της

4. Ο Said (1996) χρησιμοποίησε τον όρο “οριενταλισμός” για την ανάλυση των απλουστευτικών αναπαραστάσεων των δυτικών ερευνητών για τους ανατολικούς πολιτισμούς. Ορισμένοι ερευνητές επισημαίνουν ότι ο οριενταλισμός είναι ιδιαίτερα ισχυρός στην Ευρω-Βορειο-Αμερικανική Ψυχολογία (Bhatia, 2002).

επιστημονικής προόδου ως σταδιακής, γραμμικής συσσώρευσης νέων γνώσεων και της μετανεωτερικής απόρριψης οποιασδήποτε έννοιας της προόδου. Η υλοποίηση της διαλεκτικής προσέγγισης της Ιστορίας της Ψυχολογίας αποτελεί ένα εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα και σε κάθε φάση της έρευνας είναι υπαρκτός ο κίνδυνος παλινδρόμησης στις προαναφερόμενες μονοδιάστατες προσεγγίσεις.

Το βιβλίο περιλαμβάνει οκτώ κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρούμε να αναλύσουμε ορισμένα κομβικά μεθοδολογικά προβλήματα έρευνας της Ιστορίας της Ψυχολογίας. Ιδιαίτερη έμφαση προσδίδεται στην ανάλυση των σημαντικότερων περιόδων ανάπτυξης της ιστοριογραφίας της Ψυχολογίας, τον εντοπισμό των βασικών ερευνητικών στρατηγικών, που διαμορφώθηκαν στο πεδίο της ιστοριογραφίας της Ψυχολογίας και τη διασαφήνιση των σημαντικότερων διαφορών μεταξύ της παραδοσιακής και της “νέας Ιστορίας της Ψυχολογίας”.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αντικείμενο διερεύνησης γίνονται οι μυθολογικές αντιλήψεις περί της ψυχής στην πρωτόγονη κοινωνία. Στο ίδιο κεφάλαιο εξετάζονται, επίσης, οι ψυχοθεραπευτικές διαστάσεις των σαμανιστικών πρακτικών. Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζονται οι αντιλήψεις περί της ψυχής σε ορισμένες χώρες της αρχαίας Ανατολής (Κίνα, Ινδία, Αίγυπτος). Στο τέταρτο κεφάλαιο αναδεικνύεται η σημασία της μετάβασης από το μύθο στο λόγο, που πραγματοποιήθηκε στην αρχαία Ελλάδα και η επίδρασή της στην προώθηση της ψυχολογικής γνώσης. Στο πέμπτο κεφάλαιο εξετάζονται οι αντιλήψεις περί της ψυχής κατά τη μετάβαση από την Αρχαιότητα στο Μεσαίωνα και κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα. Στο έκτο κεφάλαιο επιχειρείται η ανίχνευση των ψυχολογικών αντιλήψεων την εποχή της Αναγέννησης. Στο έβδομο κεφάλαιο εξετάζεται η μελέτη του προβλήματος της συνείδησης στο πλαίσιο της Νεωτερικής Φιλοσοφίας. Κατά την περίοδο της Νεωτερικότητας διαμορφώθηκαν τα φιλοσοφικά θεμέλια των σύγχρονων ρευμάτων και κατευθύνσεων της Ψυχολογίας. Στο όγδοο κεφάλαιο αντικείμενο ανάλυσης είναι η διαδικασία μετατροπής της Ψυχολογίας σε ανεξάρτητη επιστήμη κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Σ’ αυτό το κεφάλαιο αναδεικνύεται η ποικιλία των εθνοπολιτισμικών παραδόσεων, που συνέβαλαν στη διαμόρφωση της σύγχρονης Ψυχολογίας.

Το παράρτημα του βιβλίου περιλαμβάνει *Γλωσσάρι εννοιών*, στο οποίο επεξηγούνται ορισμένες βασικές έννοιες, που χρησιμοποιούνται στο βιβλίο. Επίσης, το παράρτημα περιλαμβάνει *Χρονολογικό Πίνακα* με σημαντικές στιγμές της Ιστορίας της Ψυχολογίας.